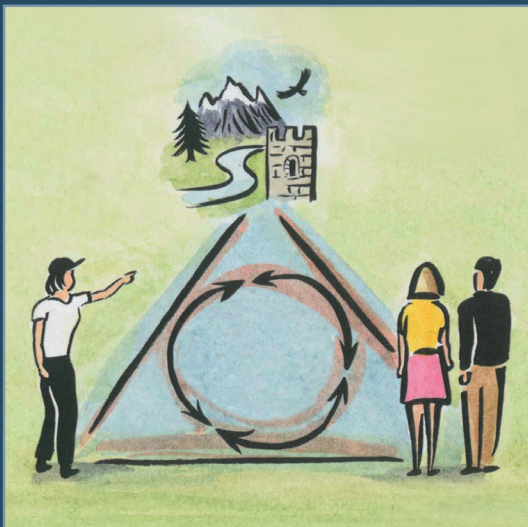
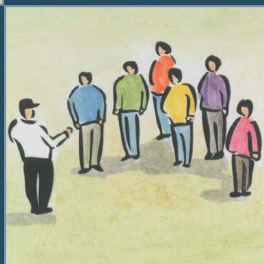
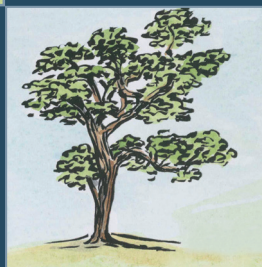
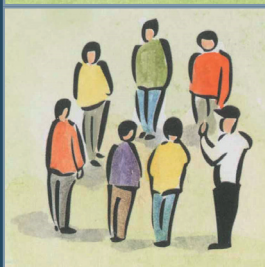
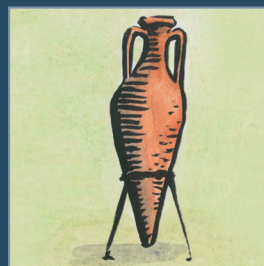

interpret europe

European Association for Heritage Interpretation

Praktisk interpretation

- för guider i natur- och kulturarv

Praktisk interpretation

– för guider i natur- och kulturarv

Thorsten Ludwig

Svensk översättning: Centrum för naturvägledning

En katalogpost för den här publikationen kan fås från Deutsche Nationalbibliothek.

<http://dnb.dnb.de>

Interpret Europe – European Association for Heritage Interpretation
Am Rasen 23
D-37214 Werleshausen
Tyskland
www.interp.de

Författare: Thorsten Ludwig

Originaltitel: The Interpretive Guide – Sharing Heritage with People

Först utgiven 2014 i Tyskland av Bildungswerk interpretation

Andra upplagan, 2015

Översättning till svenska: Semantix och Centrum för naturvägledning

Utgiven på Svenska 2018 av Centrum för naturvägledning

Omslag och layout: Anni Hoffrén

Teckningar: Philip Rutt

ISBN 978-3-947745-02-9

Innehåll

Inledning	7
Om HeriQ	8
Interpretationstriangeln	9
De fyra ässen	10
Vägledare främjar respekt för allt natur- och kulturarv	12
Vägledare omvandlar fenomen till upplevelser	14
Vägledare utmanar och inspirerar deltagarna	16
Vägledare visar vägar till djupare mening	18
Ändra formationer	20
Använda rekvisita med omdöme	21
Acceptera störningar	22
Överbrygga barriärer	23
Bredda perspektiven	24
Göra hållbarhet relevant	25
Sammankoppla fenomen	26
Planera och komma ihåg sekvenser	27
Praktiska kommentarer	28
Utvärdera en guidad tur	30
Hur går man tillväga?	31
Bilaga	33
Arbetsblad för presentationer i interpretation	34
Exempelblad presentationer i interpretation	35
Utvärderingsblad	36
Tankekartor för guidad tur	37
Nyckeltermerna	38

Förord

Centrum för naturvägledning är glada över att som del i vårt samarbete med organisationen Interpret Europe presentera denna handledning på svenska. Den förklarar på ett pedagogiskt sätt vad interpretation är och hur den kan användas som verktyg för guider i natur- och kulturarvsmiljöer. Interpretation är ett förhållningssätt till kommunikation som kan vara mycket användbart inom naturvägledning (ett bredare begrepp). Handboken innehåller många bra övningar och tillvägagångssätt för dig som vill utveckla din teknik och din roll som guide. Vår förhoppning är att den ska inspirera och bidra till mer och ännu bättre guideverksamhet i Sverige.

Eva Sandberg, Centrum för naturvägledning

2018

Praktisk interpretation - för guider i natur- och kulturarv tillägnas alla guider – i nationalparker, parker, på museer och andra platser där människor kan uppleva natur- och kulturarv – som genom sina idéer, praktisk tillämpning och återkoppling successivt bidragit till den här handboken. Att de uppskattar handboken och blir än mer framgångsrika i sitt arbete är målet för vårt arbete.

Inledning

Vårt europeiska natur- och kulturarv är enormt: från templen i söder till fjordarna i norr, från Donaus fågelskyddsområden till de mystiska stencirklarna som står som vaktorn vid Atlanten. Detta är vårt arv. Det visar var vi kommer ifrån och hjälper oss att upptäcka vart vi är på väg.

Varje dag arbetar många européer, som anställd personal eller som volontärer, i skyddade områden och skogar, på historiska platser och i museer, i djurparker och i botaniska trädgårdar med att lyfta fram vårt natur- och kulturarv och bidra till att förvalta det för framtiden. Interpretation är ett hjälpmedel för dem, ett förhållningssätt till kommunikation som uppmuntrar personer att känna ägarskap och utforska och ta ansvar för vårt gemensamma europeiska natur- och kulturarv.

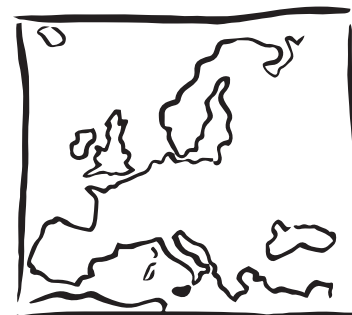
Interpretation om natur- och kulturarv är nära kopplat till nationalparkernas historia. 1957 skrev journalisten Freeman Tilden sin banbrytande bok *Interpreting Our Heritage* för amerikanska National Park Service. I boken definierade han och sammanställde principer för interpretation. Sedan 2010 har vi i Europa byggt upp vår egen organisation, European Association for Heritage Interpretation eller Interpret Europe, inom vilken fler och fler professionella vägledare väljer att bli medlemmar för att dela erfarenheter och utveckla sitt arbete.

Interpretation i natur- och kulturarv använder olika medier, men fungerar allra bäst vid direkt mellanmänsklig kontakt. Guidning är en viktig form av interpretation. Den här handboken riktar sig till guider i hela Europa. Genom att erbjuda väl beprövade övningar att utföra på egen hand och förslag för självskattning och handledning från kollegor, hjälper den dem att utvecklas och öka sin kompetens.

Vi hoppas att den här handboken kommer att användas flitigt i skyddade områden, på museer och många andra platser där natur- och kulturarv förvaltas och görs tillgängligt för allmänheten. Vi tar tacksamt emot synpunkter och tips på hur våra metoder kan förbättras.

Thorsten Ludwig

Maj 2015

Om HeriQ

Den här handboken har tagits fram som en del av EU Leonardo-projektet HeriQ, som var ett innovationsöverföringsprojekt. Initiativtagare och huvudansvariga för projektet var Human Resource Development Centre i Sofia.

HeriQ:s partnerorganisationer var:

- APARE – Association pour la Participation et l'Action Régionale, Frankrike
- Bildungswerk interpretation, Tyskland
- Heritage Interpretation Center, Bulgarien
- Istituto Pangea Onlus, Italien
- Mediterranean Centre of Environment, Grekland
- National Association for Small and Medium Business, Bulgarien

HeriQ hade sina rötter i det tidigare Leonardo-projektet TOPAS (Training of Protected Area Staff) som drevs från Italien och Tyskland och som syftade till att definiera kvalitetsstandarder för interpretation om natur- och kulturarv i Europa. Inom TOPAS utvecklades pilotkursen Basic Interpretive Skills 2003. Den baserades på idéerna bakom det amerikanska National Park Services Interpretive Development Program (IDP). Ett av målen med kursen var att ta reda på vilka erfarenheter från mer än 50 års arbete i USA som gick att applicera i Europa och vilka metoder europeiska vägledare behövde utveckla själva. Med utgångspunkt från TOPAS anordnades flera andra kurser för att utbilda och certifiera vägledare i olika europeiska länder.

I Tyskland gick tre nationella organisationer samman 2008 för att genomföra utbildningsprojektet Parcinterp. Efter testkurser kom man på basis av TOPAS-resultaten överens om standarder, kriterier och kompetenser för att koppla interpretation till lärande för hållbar utveckling. Parcinterp kom genom detta arbete att klassas som ett modellprojekt av Unesco.

2013 startade HeriQ för att överföra erfarenheter från TOPAS och från Parcinterp till andra europeiska länder. Projektet hade två mål:

- inspirera vägledare att fungera som "change agents" med interpretation som verktyg och att skapa nätverk för interpretation i natur- och kulturarv för hållbarhet
- utbilda och certifiera vägledare som främst delar sitt natur- och kulturarv i möte med utländska besökare.

Den här handboken ingår i ett utbildnings- och certifieringspaket som är länkat till HeriQs 40-timmars certifieringskurs för vägledare. Kursen innefattar både hemarbete och skriftliga och praktiska prov. Den kan anpassas efter olika situationer, till exempel genom att dela upp den i upp till fem delar eller använda den som en modul inom en bredare kurs. Den har testats framgångsrikt i Bulgarien, Frankrike, Grekland och Spanien.

Sedan första upplagan av *The Interpretive Guide* trycktes 2014 har den getts ut på tretton språk. Svenska är ett av ytterligare fyra 2018. Alla versioner och mer information kan hämtas gratis på www.interpret-europe.net/heriq.

Interpretations- triangeln

Vad är särskilt viktigt för en meningsskapande upplevelse? Samma fråga har ställts i årtusenden. I alla tider har människor försökt få mental tillgång till platser och föremål i vars utveckling de själva inte haft någon del. Och i alla tider har de dragit nytta av andra som hjälpt dem i deras sökande efter svar, även om dessa inte kallats för "vägledare".

När människor besöker en plats eller ett objekt som är del i vårt natur- och kulturarv, och när de återgår till sin vardag, blir denna plats eller detta objekt meningsfullt för dem? Känner de sig mer sammanlänkade med platsen eller föremålet och förstår de att den eller det har någonting att göra med deras egna liv och deras beslut inför framtiden? Vad definierar det "magiska fält" inom interpretation i natur- och kulturarv där detta sker?

*Jag tolkar klipporna, lär mig flodvägens,
stormens och snöskredets språk.*

*Jag bekantar mig med glaciärerna
och de vilda trädgårdarna och tar mig
så nära världens hjärta som jag kan.*

John Muir

Vi föreslår tre hörnstenar som är särskilt viktiga för alla meningsskapande processer som en person inte genomgår helt på egen hand:

- platsen eller föremålet som ska upplevas
- personerna som upplever platsen eller föremålet
- mediet som används för interpretationen av platsen eller föremålet

Dessa tre hörnstenar bildar interpretationstriangeln.

Men den viktigaste frågan kvarstår: Vad binder samman dessa tre hörnstenar? Vad är det som leder till att besökare, efter att ha upplevt interpretation gör den till en del av sina egna liv?

Innan vi börjar tala om principer och färdigheter vid vägledning, ska vi stanna till och fundera över den frågan ett slag.

ÖVNING: DET OVÄRDERLIGA

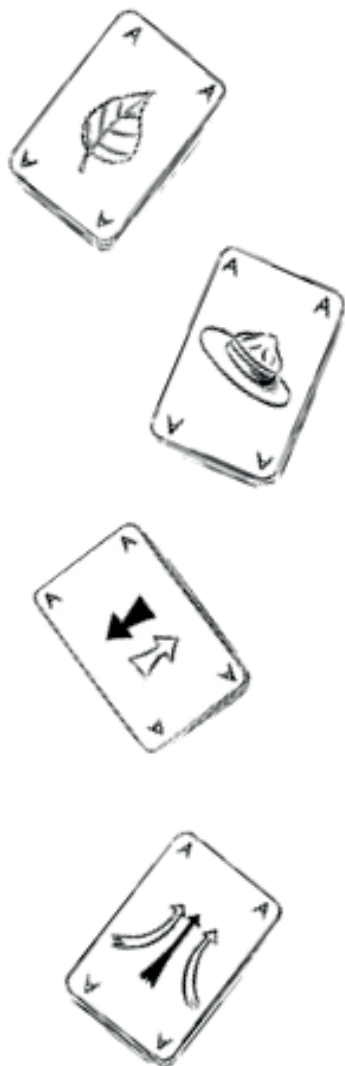
Vi delar in oss i par som oberoende av varandra tar en tio minuters promenad. Under promenaden diskuterar deltagarna dessa frågor:

1. Vad värderar jag högt i mitt liv?
2. Varför värdesätter jag det?

När alla kommit tillbaka bildar vi en cirkel omkring en affisch som visar interpretationstriangeln. Vi börjar sedan diskutera vad som skulle kunna hjälpa oss att föra samman dessa tre hörnstenar.

De fyra ässen

Idén med triangeln är varken ny eller unik. Orsaken till att den används så ofta inom interpretation om natur- och kulturarv och inom andra yrkeskårer är att den tydligt illustrerar olika kommunikationsprocesser.

En viktig del av triangeln finns i diagrammets centrum. Vi ska lägga märke till ett fjärde element och fråga oss vad det kan vara. Vad är så viktigt att folk börjar värdesätta någonting som de tidigare inte hade en nära relation till?

En större sanning

Freeman Tilden, som vi nämnde tidigare, skrev en gång: "Interpretation är avslöjandet av en större sanning som ligger bakom ett faktum". Den "större sanningen" var ett sätt att beskriva den särskilda betydelse som ger mening till natur- eller kulturfenomenet högst upp i triangeln.

Notera att det står "en sanning" och inte "sanningen", eftersom alla fenomen kan tolkas på olika sätt. De kan ha olika mening för olika personer.

Det finns många sätt att beskriva och definiera vad Tildens större sanning innebär. Oavsett vad ni kom fram till i vår övning på sidan 9, märker ni säkert att det i de flesta fall behövs mer än fakta för att kunna skapa en relation mellan människor och en plats eller ett föremål. Tilden beskrev därför 1957 interpretation om natur- och kulturarv, med den definition som använts mest sedan dess, som:

"en pedagogisk aktivitet som syftar till att avslöja betydelser och relationer med hjälp av originalföremål, genom förstahandsupplevelse och genom illustrativa medier, snarare än att enbart kommunicera fakta".

Principerna för interpretation om natur- och kulturarv som följer denna definition, och som Tilden framförallt formulerade utifrån sina observationer av hur rutinerade guider arbetade är en väsentlig del av vår kurs och den här handboken.

Kärlekens makt

I vår kontext är det också klokt att titta på mitten av triangeln ur ett annat perspektiv, genom att ställa oss frågan: Vad behöver en vägledare för att länka samman de olika delarna?

Ett kort, enkelt och bra ord för att beskriva detta är: kärlek. Det är i alla fall vad väldigt många författare från olika tidsperioder har föreslagit.

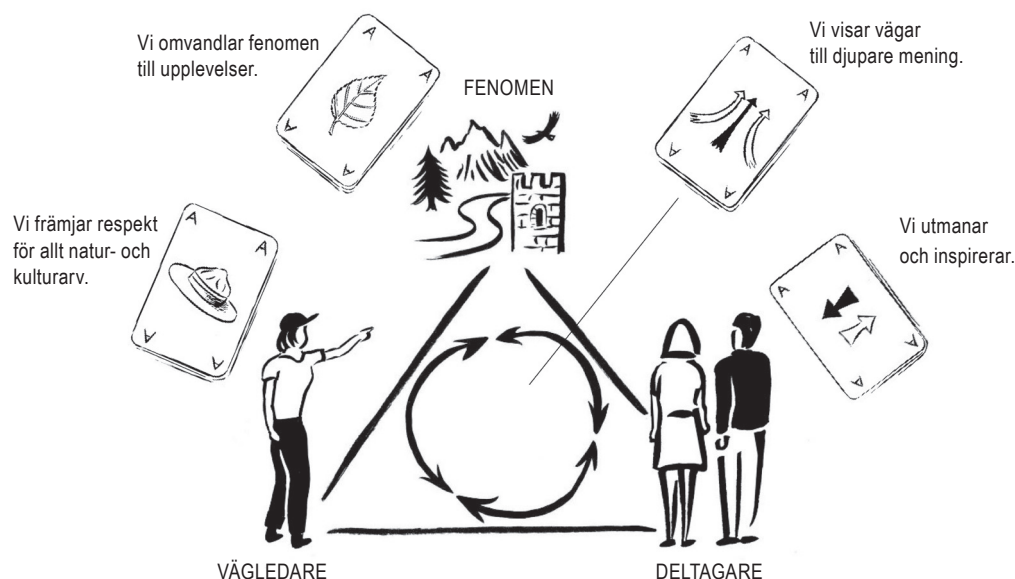
En vägledare behöver definitivt vara

- hängiven sina platser eller objekt
- hängiven sina deltagare
- hängiven sitt uppdrag.

Om en person verkligen är hängiven dessa tre delar av interpretation kan hen bli tillräckligt inspirerad för att tillägna sig de färdigheter som behövs för att bli en bra vägledare.

Så fyra element är kopplade till interpretationstriangeln. Vi kallar dessa fyra för interpretationens äss. Som vi kommer att se längre fram i den här handboken kan fyra påståenden beskriva vad interpretation kan åstadkomma:

- omvandla fenomen till upplevelser
- utmana och inspirera
- erbjuda vägar till djupare mening
- främja respekt för allt natur- och kulturarv.

När vi arbetar med interpretationstriangeln innebär det att vi söker efter djupare mening, vi formulerar den som teman, som återfinns i mitten av figuren, men ägnar oss åt var och en av de tre hörnstenarna med samma entusiasm. I annat fall kan den stora potential som natur- och kulturarv erbjuder i informellt lärande gå förlorad.

En konservator som bara bryr sig om konserveringen i sig hittar kanske inte den rätta relationen till museibesökarnas värld. En professionell reseledare som bara tänker på att deltagarna ska ha en trevlig semester inser kanske inte att de verkligen skulle kunna inspireras av sina upplevelser. En kommunchef som entusiastiskt presenterar sin hembygd tappar kanske det stora perspektivet. Olika yrkesgrupper tar sig an interpretation av natur- och kulturarv ur olika perspektiv och ställs därför inför olika utmaningar. Det är inget konstigt med det: vi vet alla att det finns områden där vi känner oss hemma och andra områden som vi först måste göra begripliga för oss själva. Våra mest givande kurser har deltagare med olika yrkesbakgrund, det vill säga kurser där vi alla kan lära av varandra.

Det här var de första reflektionerna om interpretationstriangeln, modellen som den här kursen utgår ifrån. På de kommande sidorna beskrivs de fyra ässen mer detaljerat, och vi föreslår övningar som gör dem lättare att använda i ditt eget arbete.

*Jag tror att det kan sammanfattas så här:
Du måste älska ditt material och du måste
vara på samma våglängd som dina
medmänniskor.*

Freeman Tilden

Vägledare främjar respekt för allt natur- och kulturarv

... skydd genom uppskattning, uppskattning genom förståelse, och förståelse genom interpretation.

Conrad Wirth

Att bli ambassadörer

Som vägledare i ett skyddat landskap, på en historiskt eller kulturellt viktig plats, på ett museum eller i en djurpark är vi förvaltare av natur- och kulturarv. Förvaltarskap är ett nyckelbegrepp inom naturvägledning och interpretation. Parkvaktens hatt (till vänster) symboliserar vår omsorg och respekt för natur- och kulturarv, oavsett om det är fysiskt som en blommande alpäng eller en gotisk katedral eller något så immateriellt som doften av blommorna på ängen efter en regnskur eller en gregoriansk psalm som ekar i katedralens valv.

Vad är vårt natur- och kulturarv?

Vad som räknas som natur- och kulturarv har naturligtvis att göra med vad vi vill bevara, vad vi vill överta från tidigare generationer och vad vi värdesätter. Olika personer värderar natur- och kulturarv olika beroende på till exempel ålder och kulturell och social bakgrund. Värdet kan förändras över tid. Natur- och kulturarv kan definieras av en enskild person, en familj, ett lokalsamhälle, av ett land eller till och med ett förbund av länder. Världsarv innebär att Förenta nationerna har beslutat att det ligger i hela mänsklighetens intresse att ett visst unikt fenomen bevaras för framtida generationer.

Pudelns kärna

Vägledare i hela världen delar samma entusiasm för att inspirera deltagare till kontakt med natur- och kulturarv. Det kan innebära att lyfta fram enskilda fenomen, till exempel hur ett gammalt fisknät har använts och vad det var tillverkat av. Riktig interpretation tar vid först när nätets särdrag får en djupare mening, där upplevelsen får ett djup eller vidare "ramar", till exempel hur fiskarfamiljens hela tillvaro varit länkad till detta nät. Att arbeta med ramar som en del av tematisk interpretation (s. 18) är centralt för värdet av interpretation, men att närma sig värderingar ökar också vägledarens ansvar. Det internationella Common Cause Network har användbart material om hur värderingar och ramverk ("values and frames") kan tas upp på ett ansvarsfullt sätt.

Känsliga ämnen

Att medvetet avgöra vad som är natur- och kulturarv är en intellektuell process, men natur- och kulturarv och interpretation väcker också, vilket vi kommer att se, känslor. Natur- och kulturarvet omfattar allt från platser som är attraktiva, som en vacker floddal eller platser som vittnar om förändring, som en kyrka som byggts ovanpå resterna av en gammal moské – till platser där tragedier inträffat, som ett landskap som ödelagts för all framtid eller ruinerna av ett koncentrationsläger. Människor med öppna sinnen skyddar också kontroversiella platser eller föremål som natur- och kulturarv. Även om en del av dessa kan vara mycket utmanande att ta sig an för oss som vägledare, understryker det den kritiska roll som interpretation kan ha i fråga om att lära av det förflutna för framtiden.

 Public Interest Research Centre
The Common Cause Handbook
Machynlleth (2011)
Kan hämtas gratis på:
www.valuesandframes.org

Att vara personlig

Vår egen personlighet har betydelse vid guidning – i synnerhet för guider som vuxit upp i det område där de arbetar och vars liv är sammanvävt med natur- eller kulturmiljön. Personliga upplevelser och minnen är ofta mer engagerande än fakta för deltagarna. Och det personliga intryck vi som guider gör på våra deltagare bidrar i hög grad till hur lyckad interpretationen i form av en presentation eller en guidad tur blir.

*Människor ändrar inte sina liv
på grundval av data. De ändrar det
efter en upplevelse, och i nära kontakt
med någon de litar på.*

Alan AtKisson

Inspiration framför instruktion

Som vägledare arbetar vi inte bara som instruktörer och vår uppgift är inte att lägga fram en lång rad fakta. Vi är facilitatorer, diskussionsledare, som erbjuder förklaringar och nya perspektiv, är redo att dela med oss av vår erfarenhet och uppmuntrar deltagarna att utforska mer själva. Det innebär också att vi måste kunna ifrågasätta våra egna synsätt, att å ena sidan utmana våra besökares tänkande – och å andra att lära oss mera själva. Att vägleda är att lära.

Att vara bekväm med olika roller

För att skapa en behaglig lärandemiljö behöver vi kunna tas oss an olika roller. Vägledare argumenterar, lyssnar och medlar, de förklarar, inspirerar och uppmuntrar, de kan skapa spänning eller en avslappnad stämning och de kan alltid stötta sina besökare i deras förundran vid nya insikter. Som vägledare skapar vi ett litet stycke teater, ett minnesvärt drama som förstärker budskap och minnen.

ÖVNING: SPELA OLIKA ROLLER

Vi skriver en ämnesrubrik för vart och ett av ungefär tio faciliteringskort. Termerna kan t.ex. vara "resa", "ljus", "bullen", "tristess", "start" osv. Sedan förbereder vi flera pappershattar genom att skriva ned en roll på var och en, till exempel "lärare", "förhandlare", "berättare", "advokat", "animatör" osv. En av oss drar ett "ämneskort", väljer en "rollhatt" och presenterar ämnet och involverar de övriga i rollen som hör till den här hatten. Efter ett tag tar någon annan en annan hatt och spelar en roll tills alla hattar har använts.

I en annan tappning av den här övningen läggs hattarna i "öar" som markeras med öglor av rep. Det gör det möjligt att hoppa från en ö till en annan medan ämnena presenteras.

Slutligen kan övningen utföras genom att deltagarna delas upp i grupper om två eller tre. En grupp tar en rollhatt (eller bara ett rollkort) utan att låta de övriga veta vilken roll gruppen representerar. Gruppen söker sedan efter ett föremål och börjar efter ett tag presentera detta föremål efter dess roll (men utan hatten) medan de övriga gissar vilken roll som gruppen spelar.

Att utvecklas

Ett kännetecken på framgång, ett krav för allt framgångsrikt arbete, är att vara medveten om sina egna svagheter, att vara öppen med dem, men också att förstå dem som utmaningar för lärande. Detta stämmer även för guidning inom interpretation. Vid alla guidade turer ska vi försöka uppnå ett enda mål – och det är att göra en egen bedömning, omedelbart efter guidningen, av hur väl vi uppnått detta mål.

Vägledare omvandlar fenomen till upplevelser

Att väcka föremål och händelser till liv

Kärnan i alla interpretationsaktiviteter är den direkta upplevelsen av autentiska natur- och kulturarvselement. För att betona deras värde kallar vi dessa element för fenomen. Alla fenomen kan uppfattas med våra sinnen, oavsett om de är fysiska föremål som träd, tavlor eller hus eller immateriella som danser, sånger eller soluppgångar. Som vägledare strävar vi efter att endast ta upp ämnen på den plats och vid den tidpunkt de kan ses eller uppfattas, vid enskilda punkter. Vi tar till exempel inte upp gotiska kyrkor på ett allmänt sätt genom att betrakta dem som enskilda representanter för en arkitektonisk era, utan vi relaterar alltid ett visst exempel som vi kan se med dess specifika historia och specifika kvaliteter.

Interpretation av ett fenomen i till exempel ett naturreservat är inte detsamma på våren och på hösten, och inte i solsken och regn. Att få uppleva en plats eller ett föremål direkt är spader äss i interpretationens kortlek. Även en skadad artefakt som man stöter på under en guidad tur är ofta en mer kraftfull upplevelse än en motsvarande artefakt i perfekt skick som ligger i fickan. Ju mer van guiden är vid att stöta på oväntade (som kan blir förutsägbara om man har erfarenhet) föremål eller händelser, desto bättre.

Övning: Att framhäva det unika i ett fenomen

Vi delar in oss i fyra grupper. Varje grupp arbetar med ett av fyra fenomen som verkar väldigt lika vid första anblicken; till exempel fyra träd vid sidan om vägen av ungefär samma ålder och storlek. Varje grupp undersöker egenskaperna hos de valda fenomenen jämfört med de övriga. I slutet presenterar varje grupp sitt fenomen, och uttrycker tydligt dess egen "personlighet".

Dold spänning

En blixst som delar en gran och en svamp som breder ut sig längs ena kanten av sprickan. Gruppen, som leds mot andra sidan av trädet, kan inte se något speciellt. De upptäcker snart det skadade området med förvåning. Överraskande ljud eller dofter kan också väcka intresse.

Övning: Avslöja hemligheter

På en natur- och kulturarvsplats, till exempel i ett utomhusmuseum, letar vi alla efter fenomen som innehåller "hemligheter". En av oss guidar sedan de andra till ett sådant fenomen, bygger upp förväntningar och avslöjar sedan plötsligt hemligheten så dramatiskt som möjligt.

Försök inte tillfredsställa din fåfänga genom att lära ut massor av olika saker.

Väck människors nyfikenhet. Allt som krävs är att öppna deras sinnen, men utan att överbelasta dem.

Tänd bara en gnista. Om det finns något brännbart kommer det att fatta eld.

Anatole France

Välja mellan ett antal olika stegstenar

Med interpretationstriangeln i bakhuvudet introducerar vi nu det symboliska begreppet stegstenar för kommunikativa element som hjälper våra deltagare att få tillgång till våra fenomen. Beskrivningar är ett exempel. Vid en exkursion eller ett museibesök med experter kan det vara tillräckligt. Men för en aktivitet som vänder sig till en allmän publik är detaljerade beskrivningar vanligtvis inte lämpliga. En vägledare ska rusta sig med många olika stegstenar som var och en passar både gruppen och fenomenet.

SÄTT ATT BERÄTTA EN HISTORIA: METODOLOGISKA STEGSTENAR TILL FENOMENET

- förklaring
- beskrivning (observation)
- narrativ (äventyr, saga, legend, skämt)
- konstnärliga uttryck (poesi, rim, sång, visa)
- stimulerande sinnesupplevelser
- fängslande fantasier (till exempel genom klipp- eller trädformationer)
- demonstration
- illustration (foto, ritning, statistik)
- undersökning (experiment)
- spel (även rollspel)

Olika stegstenar tilltalar vissa deltagare mer än andra. Denna viktiga faktor, som vi kommer att utveckla senare, påverkas även av våra ordval.

Förankra fenomen i våra deltagares värld

SÄTT ATT BERÄTTA EN HISTORIA: RETORISKA STEGSTENAR FÖR FENOMEN

jämförelse	Den här krukan är lika tunn som ett pergament.
exempel	Glas var en av de varor som transporterades här.
metafor	Dessa antika lerkärl har stora öron.
perspektivbyte	Om du var kolmilaren ...
förmänskligande	... och då tänker barkborren ...
kontrast	Vissa arbetade hemifrån, andra i den här fabriken.
uppenbar motsägelse	Dött trä lever!
citāt	Fattigdom är brottets moder, som Aristoteles lär ha formulerat saken.

ÖVNING: NÄRMA SIG ETT FENOMEN MED HJÄLP AV STEGSTENAR

Vi skriver upp stegstenarna från de tidigare två rutorna på varsitt faciliteringskort. Håll utkik efter ett attraktivt natur- eller kulturarvsföremål och lägg upp korten mellan oss och detta föremål. Efter en stund väljer alla ett kort, och så snart alla kort har blivit tagna beskriver var och en i tur och ordning det exempel på en stegsten som han eller hon valt; till exempel en kanjon → citāt → Droppen urholkar stenen (Choirilos från Samos).

Se hela bilden

Originalföremål eller -platser är unika men kan alltid sättas i ett sammanhang. Ibland kan det vara passande att göra det med globala referenser (s. 20–21). Att använda dessa som ett exempel på förvaltarskap av vårt natur- och kulturarv är godtagbart så länge interpretationen förblir inriktad på fenomenet.

Presentationer och guidade turer

När vi tillsammans med deltagare avslöjar några av ett fenomenets hemligheter och uppehåller oss på samma plats i fem till tio minuter, till exempel vid ingången till en gammal borg, kallar vi det för en presentation – en öppning till samtal som är guidningens kärna. På välbesökta platser där nya besökare anländer hela tiden är guider ofta hänvisade till den här metoden, till exempel genom att hålla en presentation vid samma plats en gång i timmen. Guidade turer består av flera presentationer. En presentation ska aldrig vara en monolog; den ska alltid involvera besökarna.

Vägledare utmanar och inspirerar deltagarna

*Så länge jag talar
upplever jag ingenting nytt.*

Marie von Ebner-Eschenbach

Vara medveten om styrkorna med guidning

Den första principen för interpretation säger att vi måste relatera fenomen till våra deltagares personligheter. Av denna anledning är det värdefullt att känna till lite om dem, som deras bakgrund och tidigare erfarenheter. Att ta reda på och använda sådan kunskap är en av de stora fördelarna som guiden har jämfört med en informationsskylt eller andra typer av media.

Nå fram till deltagare

För att få genklang och öppna för dialog måste vi först nå fram till våra besökare. Med utgångspunkt från interpretationstriangeln använder vi än en gång idén med stegstenar – men denna gång mellan guider och deltagare.

SÄTT ATT FÅ KONTAKT: STEGSTENAR MELLAN GUIDER OCH BESÖKARE

- begriplighet (språk och innehåll)
- ögonkontakt (läs även av reaktionerna)
- vara vänd mot besökarna och använda lämpligt kroppsspråk
- humor (med omdöme!)
- öppet sinne (till exempel beredskap att frånga egna idéer)
- presentera varandra och kalla besökarna vid namn
- lyssna för att lära sig mer (så – brukar du vara här ofta?)
- läsa av och knyta an till liknande intressen och uppfattningar
- referera till vänner eller grupper som är relaterade till besökarna
- göra referenser till besökarnas egen värld (arbete, familj, intressen osv.)

Både vad vägledare säger och hur de säger det är viktigt. Guidning handlar om att kommunicera och tala offentligt. I vissa länder finns det kurser i att tala inför publik, till exempel i form av kvällskurser. Två övningar visas här som exempel.

ÖVNING: UTTRYCKA SITT SINNESTILLSTÅND

Vi utgår från ett neutralt påstående (till exempel "På hösten flyttar många fåglar söderut") och gör i ordning små kort. På varje kort står ett adjektiv som uttrycker ett sinnestillstånd (till exempel deprimerad, blyg, arrogant). Därefter drar varje deltagare ett kort och upprepar sedan detta påstående och försöker uttrycka respektive sinnestillstånd medan de övriga försöker förstå vilket sinnestillstånd som avses.

ÖVNING: MÅLA EN SCEN UTAN ORD

Vi hittar på en enkel berättelse (till exempel om en vandring genom ett landskap) genom handlingar (till exempel packa en ryggsäck eller söka efter den rätta riktningen) och skriver ned de enskilda scenerna på numrerade kort. Alla besökare får ett av dessa kort. De ska sedan uttrycka sin scen med kroppsspråk. Det är inte tillåtet att använda ljud. Slutligen rekonstrueras berättelsen och gruppen bedömer vilken scen som har uttryckts bäst och hur den uttryckts.

Inleda ett samtal

Vi har nu tittat lite på hur en presentation kan göras mer tilltalande. Men ässet på den här sidan har två pilar, vilket symboliserar samtal. Guiden måste snabbt växla från att hålla föredrag till ett utbyte med besökarna. En grupp som gått in i rollen som mottagare är svår "att skaka liv i".

I våra deltagares värld

Gemensamma upplevelser som väcker tankar eller uppstår genom frågor från guiden är en god utgångspunkt för dialog. Öppna frågor är extra användbara. Det är frågor som ger olika svar beroende på deltagarnas egna erfarenheter, istället för bara ja eller nej; till exempel "Vilka delar av Europa påminner det här landskapet om?". Svaren ger goda möjligheter till samtal.

ÖVNING: STÄLLA ÖPPNA FRÅGOR

Vi delar in oss i grupper. Varje grupp väljer ett fenomen och förbereder sig på att ta itu med detta:

- en fokusfråga (svar kräver direkt kontakt med fenomenet) till exempel:
"Hur låter den här krukskärvan när man knackar på den?"
- en överföringsfråga (som skapar länkar till besökarnas värld) till exempel:
"Var har ni sett sådana krukor tidigare?"
- en processfråga (som försöker klargöra hur någonting kunde ske) till exempel:
"Vilka förhållanden krävs för att sådana krukor ska kunna bevaras lång tid?"
- en värderingsfråga (som ska locka fram åsikter) till exempel:
"Ska krukor i jorden grävas upp eller lämnas där de är?"

Därefter inleder en person i varje grupp en dialog med alla andra och integrerar diskret de fyra frågorna. Därefter jämför vi vad vi kom fram till.

Slutna frågor har endast ett förbestämt svar (till exempel "Vad kallas den här arkitektoniska stilen? Någon som vet?"). Även om svaren kan användas för att ge en förklaring, ska sådana frågor endast ställas sporadiskt eftersom de har en tendens att skapa känsla av en formell undervisningssituation.

Involvera hela personen

Vägledare engagerar alltid både huvudet, hjärtat och handen. Det som människor kan leva sig in i och det de säger och gör själva hjälper dem att ta till sig upplevelsen djupare än när de bara hör eller ser.

Första stadiet av aktivering kan vara en demonstration där enskilda besökare involveras ("Skulle du kunna plocka upp den här grenen?"). Vad som behövs är något som verkar intressant för de flesta människor. Ett alternativ är att delta i sökandet efter något, till exempel en hotad växt eller ett arkitektoniskt stilelement.

Det andra stadiet, verkligt deltagande, går ett steg längre. Det gör det möjligt att bedöma hur en aktivitet förloper. Denna föreställning om deltagande, som spelar en mycket viktig roll inom samtida inlärningsmetodik, har i mer än 50 år framhållits som nödvändig vid interpretation av natur- och kulturarv. Om människor deltar blir de mer involverade. Till exempel: besökare i en gammal herrgård visar intresse för en viss del av familjelivet, och guiden presenterar omedelbart det som är relevant just för det intresset.

Deltagande utmanar och skapar resonans hos deltagare. En utmaning med delaktighet kan vara att vad som ska hända under en aktivitet inte kan förutsägas i detalj. På de kommande sidorna beskriver vi hur man ska tänka på och hantera denna osäkerhet.

*Det är bara med ditt hjärta
som du kan se ordentligt.
Det som är viktigt går inte att se
med blotta ögat.*

Antoine de Saint-Exupéry

Vägledare visar vägar till djupare mening

Vetenskapliga fakta kräver goda berättelser
för att väcka människors känslor.

I det här fallet är myten inte där för att
utmana sanningen, utan för att skapa band
till det som är meningsfullt för människor
och det som får dem att drömma.

Denis Guedj

ETT TEMA

- är en kort mening
- kommer en in på livet
- följer en enda idé
- identifierar poängen
- kan upplevas på plats
- vävs ihop med besökarnas värld
- kan fungera som en fyr

Temat i interpretation

Om vi iakttar när rutinerade vägledare jobbar kan vi bli fascinerade över hur lätt och koncist de sköter sina presentationer och guidade turer. Hemligheten ligger i förmågan att komprimera långa berättelser till fängslande teman. Teman är ett av de viktigaste elementen i interpretation. De förbinder de tre hörnstenarna i interpretationstriangeln, de tecknar mentala bilder och ger händelsen en tydlig riktning på ett stimulerande sätt. Men de vänder också vissa traditionella processer inom formell utbildning över ända.

Söka meningsfulla teman

När man förbereder en guidad tur har vissa guider en tendens att fokusera på ämnen och fakta. Vid interpretation skiftar man fokus till teman och innebörder. Det betyder inte att fakta inte är viktiga – det är de. Men de organiseras på ett annat sätt – omkring ett tema. På så sätt går de mycket lättare att komma ihåg. Ett tema representerar en djupare mening som både hör ihop med fenomenets natur och besökarnas bakgrund och erfarenhet

EXEMPEL PÅ TEMAPÅSTÅENDEN

- Det här lilla fröet innehåller ett jättelikt träd. (Tallfrö)
- Bondmorän hängde aldrig den här klänningen i en garderob. (Trasig klänning)
- Den här korgen krävde inte mycket material – men stor skicklighet. (Gammal vävd korg)
- Vi står på en urgammal sjöbotten. (Sandstensplatta)
- Det är en stor utmaning att kunna överleva i det här landskapet. (Karg ödemark)

Teman är berättelser med en enda mening som kan ha relevans kopplad till våra besökares egna upplevelser. Som i ovanstående exempel är teman direkt relaterade till fenomenet (om det inte är huvudtema i en guidad tur, se s. 22).

Så här fungerar teman

Låt oss ta det lilla fröet – som innehåller det som ska bli ett stort träd – som exempel. Ett träd är ett fenomen: vi kan se, höra, känna, lukta eller smaka på det. Det vi inte kan uppleva är själva tillväxten; vi antar att den är ett faktum. Att veta att ett träd kan växa påverkar oss inte så starkt. Men så snart vi inser att något så oansenligt växer till något så respektingivande kan detta få en djupare mening. Vi känner till mönstret från våra egna liv, och det väcker känslor och värderingar – i det här fallet kanske beundran och idéer om den egna utvecklingen. Som resultat blir det lilla fröet plötsligt meningsfullt för oss och vi upplever att vi har en relation till det.

FENOMEN	FAKTA	MENING
Detta tallfrö	kommer att växa	från något oansenligt till något respektingivande.

ÖVNING: SKILJA FAKTA FRÅN MENINGAR

Vi sprider ut oss på en plats. Var och en av oss söker efter ett litet föremål som väcker en reaktion hos oss. Vi samlar våra föremål på en bit tyg och bekantar oss med dem medan vi ställer oss frågan: "Vad är det här?" Var och en skickar runt sitt föremål och beskriver vilken mening det har för honom/henne (till exempel en fågelfjäder med bitmärken som väckte medlidande). Tillsammans definierar vi skillnaden mellan faktumet ("Vad är detta?") och meningen ("Vad väcker det i mig?").

Upptäcka universella koncept

Meningsskapande är i första hand individuellt, men vissa saker uppfattas som meningsfulla av nästan alla människor. De kallas för universella koncept – som födelse och död eller som frihet och fångenskap. Teman som bygger på sådana djupare ramverk (s. 12) fungerar nästan alltid. De slår an något hos alla, även om meningen inte är densamma för alla personer. Universella koncept är även på ett sätt utbytbara och har därför en tendens att bli ytliga, om vi använder samma koncept för ofta och om vi inte ser till att deras signifikans, deras specifika mening för den ursprungliga platsen eller föremålet är uppenbar.

Levandegöra det livlösa

För många av våra besökare är växter (i synnerhet blommande växter) mer intresseväckande än stenar, och djur (i synnerhet unga) är mer tilltalande än växter – medan människor (i synnerhet barn) är mest engagerande för de flesta av oss. Mindre tilltalande fenomen kan få mer uppmärksamhet om de kopplas till något mer intresseväckande. Till exempel tenderar en krukskräva att blir mer intressant om det finns en intresseväckande berättelse om hur den hittades eller vad krukans representerade i en antik kultur.

ÖVNING: SAMMANKOPPLA FÖREMÅL MED BERÄTTELSE

Vi samlar lika många föremål i en påse som vår grupp har medlemmar. Vi sätter oss i en cirkel och någon tar påsen. Hen tar ut ett slumpmässigt föremål och berättar en historia som gör den intresseväckande för gruppen. Påsen skickas till var och en av deltagarna på det här sättet. Om någon inte kan hitta på en berättelse lägger hen föremålet i mitten och tar ett annat. Föremålen i mitten kommer att levandegöras sist. Observera: Vid interpretation hittar vi aldrig på berättelser som inte stöds av fakta om vi inte uttryckligen understryker detta.

Förstå teman som fyror

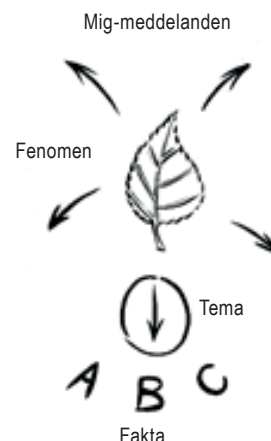
Temat hjälper oss inte bara genom att skapa en relation mellan våra deltagare och vårt fenomen, det är också ett organisatoriskt verktyg. Likt en fyr som vägleder ett skepp är temat det enda element som inte ska förändras under presentationen. Det gör det möjligt för besökare att uppleva fenomenet och låta det uttrycka sin mening för dem utan risk för att förlora fokus. Tillbaka till metaforen med fyren: vindbyar och strömmar gör att vi sällan närmar oss en fyr i en rät linje, men vi har den alltid i sikte.

ÖVNING: MEDDELANDE I ETT NÖTSKAL

Var och en av oss letar efter ett fenomen i närmiljön som gör stort intryck på honom eller henne, och använder cirka tio minuter till att rita fenomenet på ett faciliteringskort. Därefter delar deltagarna in sig i par, utbyter kort, besöker varandra vid fenomenen och beskriver vad som gjort intryck på dem. De delar sedan upp sig i tio minuter till, sätter sig och summerar vad de har hört i en enda kort och uttrycksfull mening. Därefter möts vi igen och guidar varandra mellan fenomenen utan att prata, bara med hjälp av dessa enkla meningar. Slutligen gör vi en bedömning av vilken mening som lättast skulle kunna användas som tema vid en presentation eller en guidad tur.

ÖVNING: UTFORSKA TEMAN GENOM MIG-MEDDELANDE

Var och en av oss ställs inför ett fenomen och tänker oss vad fenomenet själv kan berätta. Vi skriver ned dessa "mig-meddelanden" (till exempel från en stor klippa: "En glaciär förde mig hit") på papperslappar och lägger dem runt fenomenet på en lämplig plats. Vi funderar sedan på vilket mig-meddelande som lättast skulle kunna förvandlas till ett tema, vilken spännande berättelse som skulle kunna berättas med dess hjälp och vilka fakta som skulle kunna stödja denna berättelse.

Ändra formationer

Bilda triangeln på plats

Vid interpretation kallas gruppens placering vid mötet med platser och föremål för "formation". Det finns cirka ett halvdussin sådana formationer. Den viktigaste principen är: Vägledaren ska inte stå mellan fenomenet och besökarna – om hen inte medvetet döljer fenomenet för att kunna avslöja det senare. I de flesta fall är det bäst om fenomenet, vägledaren och besökarna bildar den interpretationstriangel som beskrivs på sida 9.

Erbjuda gruppen en lämplig formation

Deltagarna behöver tid och utrymme för att hinna ta sig till respektive fenomen och hitta sin plats. Under den guidade turen går vägledaren vanligen några steg före, väntar tills gruppen ställt upp sig och försöker sedan hitta den bästa platsen för sig själv. Detta är en process som gruppen normalt inte tänker på. I sällsynta fall – om gruppen står på en farlig plats eller om formationen inte blir rätt trots att detta är mycket viktigt för interpretationen – behöver vägledaren dirigera sina besökare till att till exempel ta ett steg tillbaka, ställa upp sig eller bilda cirkel. En lämplig formation är ett viktigt kriterium vid val av fenomen.

Använda olika formationer

Alla formationer har styrkor och svagheter. Den linjära formationen (fig. 1) har många svagheter, men kan vara nödvändig – till exempel längs en stig som korsar en bergsslutning med fantastisk utsikt, på en balkong med utsikt över en stad, på en pir där man ser krabbor under vattenytan eller vid foten av ett berg där det finns fossil i klippväggen. Om möjligt ska gruppen instrueras på en mer lämplig plats på förhand.

Ingen formation ska dominera en guidad tur. Men den så kallade didaktiska formationen (fig. 2) har ofta en tendens att göra det. Här är gruppen fokuserad på vägledaren, vilket helt enkelt beror på det faktum att vägledaren pratar. Om hen ställer sig vid sidan om fenomenet kommer gruppen att själv bilda det tredje hörnet av triangeln.

Ett sätt att skifta fokus från vägledaren till andra gruppmedlemmar är att använda konferensformationen (fig. 3). Denna är resultatet av ett samtal där fenomenet ingår i eller om möjligt är i centrum. Den här formationen uppstår automatiskt när ett litet föremål, till exempel en förhistorisk pilspets, presenteras.

Om vägledaren drar sig tillbaka från cirkeln och leder ett samtal bakifrån bildas handledningsformationen (fig. 4).

Slutligen är det möjligt att dela upp gruppen genom att ge besökarna olika uppgifter (till exempel söka eller undersöka) och be dem presentera resultatet efteråt: formationen för individuella uppgifter (fig. 5).

Formationer påverkas av det tillgängliga utrymmet eller av den lokala situationen (rörelsemönster, öppna ytor och så vidare). Ju större gruppen är, desto färre möjligheter har vägledaren. Som vi nämnt tidigare är det bra att förändra formationen minst en gång under varje presentation. Det kan göras med hjälp av övningen Avslöja hemligheter (s. 14).

1

2

3

4

5

Välja rekvisita med omdöme

Det finns mängder av sätt att "trolla fram" föremål som man behöver ur väskor och ryggsäckar under en guidad tur. Det viktigaste kriteriet är att de ska stödja fenomenet och dess tema, inte bara tas fram för sakens skull.

Eftersom rekvisita kan vara mer pålitlig än fenomenet på plats, är detta en konstant risk. Om till exempel skyltar sätts upp framför platser eller föremål kan de fungera som hjälpmedel vid orientering (om de till exempel innehåller kartor), men de kan också distrahera besökarna vid det omedelbara mötet med platsen och dess fenomen.

Rekvisita kan skapa trevliga effekter, men bör användas sparsamt. Man behöver inte ta fram allt som man tar med sig för en nödsituation, och saker som har underhållningsvärde stöder inte alltid själva fenomenet.

REKVISITA

- gör saker och ting mer synliga (till exempel kikare och förstoringsglas)
- ramar in synfältet (till exempel små fotoramar)
- fokuserar blicken (till exempel rör som man kan titta genom)
- möjliggör nya perspektiv (till exempel speglar)
- förvirrar sinnena (till exempel ögonbindlar eller öronproppar)
- märker eller sammanlänkar (till exempel flaggor eller snören)
- möjliggör att se hur något ser ut inuti (till exempel knivar för att skära eller lyfta på bark)
- beskriver egenskaper (till exempel förklarande översiktsbilder)
- åskådliggör processer (till exempel modeller och historiska bilder)
- förstärker våra upplevelser (till exempel produkter som kåda, cider och mjöl)
- stimulerar fantasin (till exempel illustrationer)

AVSTICKARE: KOSTYMERAD GUIDNING SOM EN SÄRSKILD FORM AV INTERPRETATION

Rekvisita har särskild betydelse vid kostymerad guidning, som ofta används vid historiska guidade turer. Genom att guiden spelar en roll i tidsenliga kläder erbjuds besökarna att se världen genom karaktärens ögon, får kontakt med en annan tid och en djupare relation med den.

Inom kostymerad guidning skiljer vi mellan förstapersonsperspektiv (då skådespelaren agerar som karaktären) och tredjepersonsperspektiv, som är beskrivande och vanligare vid guidade turer, då vägledaren bär en kostym för effektens skull. Rollen spelas egentligen inte, utan beskrivs bara med hjälp av rekvisita.

Vid kostymerad guidning – med förstapersonsperspektiv – betar sig vägledaren konsekvent som karaktären skulle ha gjort under den aktuella tidsperioden. Det betyder att hen måste skapa denna karaktär i förväg genom att antingen läsa biografier om en välkänd person eller genom att hitta på en fiktiv person från den här tiden. Det gäller att tänka på var den här personen kunde ha bott, hur många barn hen kunde ha haft, vilka bekymmer, vänner och fiender hen hade osv. Att svara på frågor från besökare innebär att de involveras i dramat, vilket både kräver skådespelar- och improvisationsförmåga. Kostymerad guidning med förstapersonsperspektiv används därför ofta bara kortvarigt under en konventionell guidad tur, till exempel när en medeltida kolare demonstrerar hur han arbetar vid sin mila på ett utomhusmuseum.

För att möjliggöra olika perspektiv (och eftersom det gör kostymerad guidning mycket enklare) är flera vägledare ibland involverade i en händelse. De kommer då utan förvarning in i scenen, spelar olika roller och inspirerar och involverar besökarna genom sin person och sina teman.

Eftersom kostymerad guidning kan vara mycket mer krävande än en guidad tur, går vi inte igenom denna form i denna grundläggande kurs om guidning.

Använda rekvisita med omdöme

Acceptera störningar

Störningar har företräde.

Ruth Cohn

Det oväntade är en möjlighet

Besökarna är ofta mest alerta när någonting sker som uppenbarligen inte var planerat. Sådana överraskningar etsar sig fast i minnet och är därför ett effektivt sätt att lära sig något, förutsatt att guiden utnyttjar tillfället. Det är därför viktigt att förstå det oväntade som möjligheter för djupare involvering. Det betyder naturligtvis inte att man inte behöver planera för en guidad tur. Även om besökare uppskattar att en vägledare klarar av att hantera incidenter, får de snabbt en annan inställning om det blir uppenbart att dessa incidenter beror på bristande förberedelser.

Involvera det oväntade

Störningar uppstår ofta genom att något saknas (till exempel kan ett föremål ha tagits bort från en utställning) eller också har något lagts till (till exempel kan en sällsynt fågel plötsligt skyntas under en guidad tur). Vädret är en annan pålitlig källa till överraskningar. Här kan, än en gång, teman få en förstärkt effekt: utmaningen är att kunna kombinera den oförutsedda händelsen med det allmänna temat, vilket med lite övning kan göras oftare än man tror.

Det är dock mycket viktigt att komma ihåg att vårt spaderäss är den omedelbara upplevelsen av natur- och kulturarvselementet. Om något har tagits bort, ska vägledaren inte tala om det som om det vore där, men komma ihåg sitt tema och antingen tolka den nya situationen eller skifta fokus till ett annat fenomen som kan stödjas av detta tema.

ÖVNING: REAGERA PÅ ÖVERRASKNINGAR

Alla i gruppen utom tre personer går till en plats där de inte kan se och höra de övriga. Två av de som är kvar börjar spela rollspel med ord och gester som är lämpliga för den valda scenen (till exempel att säga av en trädstam med en stor timmersåg). Den tredje personen agerar regissör och klappar i händerna så snart scenen blir fängslande. Då ska skådespelarna "frysa". En annan medlem i gruppen kommer in i scenen och ersätter en skådespelare i exakt det läge han eller hon har. Denna skådespelare blir sedan publik. "Regissören" klappar i händerna igen och det nya paret börjar agera. Den viktigaste regeln är att den som kommer in i scenen ska ta initiativ, medan den som redan ingår i scenen reagerar. Om den nya skådespelaren upplever scenen på ett annat sätt (till exempel pumpar upp ett cykeldäck istället för att säga ned ett träd), tar pjäsen en ny vändning. När alla deltagare medverkat går vi igenom alla scener.

Acceptera störningar från gruppen

Störningar kan uppstå genom diskussioner med besökare som kan (eller låtsas kunna) mer än vägledaren, eller som inte håller med om det som sägs. Även om vi av de skäl som nämns ovan generellt bör bjuda in besökarna att bidra, kan det bli problematiskt om dessa personer vill tillfoga något eller invänder mot allt vi säger. Ett sätt att hantera detta är att låta dem ta lite plats och bjuda in dem som partner utan att kapitulera från rollen som guide. Om det inte hjälper kan man fråga gruppen om de vill fördjupa sig ytterligare i diskussionen eller om de vill fortsätta den guidade turen.

Konflikthantering ingår inte i kursen men det kan vara en bra idé att gå en kurs i det om möjlighet finns. Kontroversiella frågor är ofta intressanta som föremål för interpretation.

Överbrygga barriärer

Identifiera hinder

Som det normalt tolkas innebär interpretation att ett fenomen "översätts" från sändarens språk till lyssnarens, mottagarens. Detta kan kompliceras genom flera faktorer:

- inre barriärer:
negativ attityd, brist på information, intellektuella begränsningar
- yttre barriärer:
hjälpmedel eller utrustning saknas eller är inte lämpliga
- kommunikationsbarriärer:
språkliga svårigheter, missförstånd

Mot bakgrund av detta är tanken med att skapa relationer mellan besökare, fenomen och vägledare utan barriärer och att komma över befintliga barriärer något som gäller en stor del av alla besökare. Till exempel är det mest uppenbara exemplet på begränsad tillgänglighet personer i rullstol och personer med rollator. I Östeuropa har uppskattningsvis 40 % av alla besökare på natur- och kulturarvsplatser någon form av fysiska begränsningar (till exempel synnedsättning, hörselnedsättning och svårighet att gå), och genom den allt högre medelåldern i samhället växer denna andel. På landsbygden kan äldre ha svårt att gå längre sträckor eftersom det inte finns bänkar eller en toalett inom räckhåll. Personer som inte är födda i landet kan ha språkliga och kulturella svårigheter. Även om många människor har uppenbara synproblem, är andelen människor med hörselnedsättning ännu större – och denna grupp förbises ofta.

ÖVNING: FÅ OVANLIGA SINNESINTRYCK

Vi delar in oss i två grupper. Båda grupperna förbereder en presentation om samma fenomen. I ena gruppen bär deltagarna ögonbindel, i den andra öronproppar. Respektive grupp agerar besökare hos den andra. Den här övningen blir bättre om besöksgruppen inte vet någonting om fenomenet. Det är allra bäst om några medlemmar i gruppen har egna erfarenheter av begränsningar för att fullt ut delta. Föreningar för personer med funktionsvariationer är ofta bra och samarbetsvilliga partner.

Möjliggöra tillgänglighet

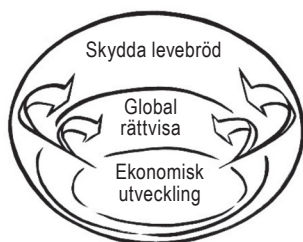
Tillgänglighet innebär att alla människor kan göra saker utan hjälp av andra (bortsett från att skjuta på en rullstol eller ge en blind person viss ledning). Att planera för en guidad tur som är tillgänglig för alla innefattar att ge möjlighet till att ta paus och välja en väg utan hinder, istället för att visa personer med funktionsvariationer en speciell väg. Samma sak gäller för besökare med hörselnedsättning (till exempel att tala långsamt och tydligt) eller synnedsättning (till exempel att tänka på avstånd och kontrast). Det är alltid bra att beskriva mer istället för mindre, att be om återkoppling och uppmuntra användning av minst två sinnen när man planerar för en aktivitet (till exempel att titta på och känna på en artefakt).

Varje vägledare ska ha som ambition att interagera ofta med personer med funktionsvariationer så att hen kan bemöta dem på samma sätt som andra deltagare.

Breda perspektiven

Den största utmaningen under det nya århundradet är att utgå från en idé som verkar abstrakt – hållbar utveckling – och göra denna till verklighet för människor i hela världen.

Kofi Annan

Exemplen på denna sida är hämtade från tyska regeringens vetenskapliga råd för globala miljöförändringar (WBGU) www.wbgu.de

De globala hållbarhetsmålen Agenda 2030 www.agenda2030delegationen.se

Förstå hållbarhet

Sedan FN:s stora konferens om hållbar utveckling hölls 1992 i Rio har hållbarhet blivit en global princip. I synnerhet för industrialiserade nationer innebär hållbar utveckling att vi måste hålla oss inom de gränser som vår miljö sätter. Detta är nödvändigt för att framtida generationer ska kunna leva ett värdigt liv. Men hållbar utveckling innebär också global rättvisa för den samtida generationen – till exempel genom att inte använda billig arbetskraft i andra delar av världen. Lärande för hållbar utveckling är en förutsättning för att klara av omställningen till ett samhälle som lever upp till båda dessa viktiga mål. Som förvaltare av natur- och kulturarv ska vi försöka bidra till detta.

Känna igen mönster av ohållbar utveckling

Ett sätt att integrera principerna för hållbar utveckling i en guddad tur är – utöver positiva exempel – att identifiera fenomen som uppvisar tecken på en ohållbar utveckling. Samma principer gäller i hela världen och de har ett högt igenkänningsvärde. Den tyska regeringens vetenskapliga råd för globala miljöförändringar (WBGU) har definierat 16 sådana mönster.

TRE MÖNSTER VID OHÅLLBAR UTVECKLING

Överexploatering

Ett landskaps naturliga ekosystem är överexploaterade.

- exempel: skövling av Amazonas regnskog
- exempel: utfiskning av Medelhavet
- Katanga-syndromet

Ett landskap utarmas på resurser till en karg slätt.

- exempel: koppar-, kobolt- och uranbrytning i Kongo
- exempel: lignitbrytning i Brandenburg (Tyskland)

Massturism-syndromet

Ett landskap förstörs på grund av turism.

- exempel: främmande arter kommer till Galapagosöarna
- exempel: natur- och kulturarv som hotas vid Nessebar och Mont Saint Michel

Mönstren förenar alltid å ena sidan natur och kultur och å andra sidan ekologiska, sociala och ekonomiska dimensioner. Genom bilder, berättelser och liknelser blir de lätta att komma ihåg. De starka bilderna av fartyg som ligger i en öken i det som fram till 1960 var Aralsjön, en av de fyra största sjöarna på jorden, är exempel på detta (Aralsjön-syndromet). En annan stark bild är de oräkneliga skeletten vid torrlagda källor i Sahel-regionen, där folk uppmuntrade att föda upp större hjordar genom att gräva djupare källor vilket förvandlade enorma områden till öken genom överbetning, samtidigt som grundvattenförsörjningen försämrades (Sahel-syndromet).

Men om våra besökare ska inspireras att engagera sig i dessa frågor och bredda sina horisonter från lokala till globala frågor, är en viktig förutsättning att det finns ett starkt band mellan sådana mönster och det valda fenomenet.

Utveckla nyckelfenomen inom hållbarhet

För att göra hållbarhet tillgängligt och begripligt vid en guddad tur, är det viktigt att hitta minst ett fenomen längs den planerade rutten som innefattar alla olika aspekter av hållbarhet.

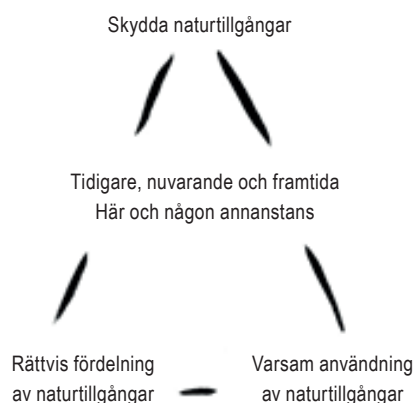
Göra hållbarhet relevant

ÖVNING: KÄNNA IGEN NYCKELFENOMEN INOM HÅLLBARHET

1. Hur signifikant är fenomenet som nyckelfenomen?

I vilken omfattning omfattar det	0	+	++	+++
skydd av naturtillgångar?				
rättvis fördelning av naturtillgångar?				
varsam användning av naturtillgångar?				
framtida åtgärder?				
situationen i andra länder?				

2. Ger det överraskande insikter i dolda samband?
3. Kan det stödjas av universella värden och minnesvärda bilder?
4. Finns det ett tema som gör bildens komplexitet minnesvärd?
5. Är det här temat meningsfullt för besökare i deras värld?
6. Är det här temat spännande för besökare även om det är relaterat till andra världsdelar?
7. Utmanar det här temat besökarna att se sitt eget beteende i ett annat ljus?

EXEMPEL PÅ NYCKELFENOMEN FÖR HÅLLBARHET (SE ÄVEN S. 35)

- Hållbarhet: Ett medeltida spannmålmagasin i en by
- Spannmålmagasinet representerar idén med lagring och fördelning av basvaror och att spara frön för sådd nästa år. Detta fenomen kan fortfarande ses i många länder.
- Tema: Under flera århundraden har detta spannmålmagasin symboliserat tanken med hållbarhet.
- Ohållbarhet: Platsen för en historisk kolmila i skogen
- Kolmilare, som arbetade under hemska förhållanden, utarmade ofta skogen på timmer medan vinsterna från försäljningen av kol uppstod på platser långt ifrån milan. Idag arbetar många människor i Afrika och Asien under liknande förhållanden.
- Tema: På den här platsen utarmas människor och natur till förmån för marknader långt bort.

Det finns även ett hållbart sätt att lära sig

Eftersom lärande för hållbar utveckling i hög grad handlar om värderingar spelar sättet vi interagerar med besökare och fenomen en viktig roll. Interpretation om natur- och kulturarv stöder detta värdeorienterade inlärningssätt. Följande aspekter har redan beskrivits i den här handboken:

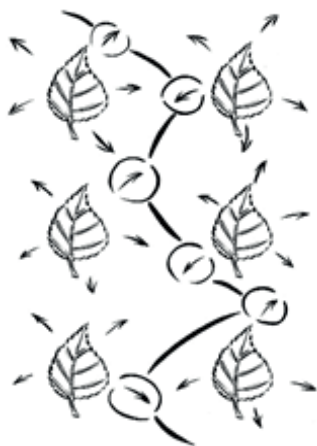
- vägleda besökarna istället för att instruera dem (s. 13)
- utforska besökarnas egen värld (s. 16)
- involvera hela människan (s. 17)
- ge fenomen mening ur besökarens eget perspektiv (s. 18)
- bygga på universella koncept (s. 19)
- betrakta det oväntade som möjligheter (s. 22)
- vara lyhörd för inspel från gruppen (s. 22)
- göra det möjligt för besökare att hitta sina egna ingångar (s. 23).

Även om hållbarhet är ett viktigt perspektiv får man inte glömma att interpretation blir som bäst när den är en både njutbar och givande process.

Sammankoppla fenomen

... det går en röd tråd igenom som inte kan dras ur utan att förstöra allt.

Johann Wolfgang von Goethe

PRESENTATION

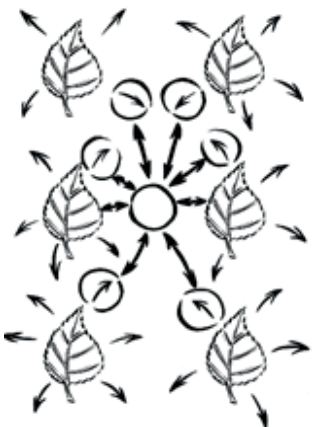
- äger rum på en enda plats
- hanterar ett enda fenomen
- använder ett enda tema

GUIDAD TUR

- sammanlänkar flera fenomen
- har ett huvudtema och vid varje fenomen ett tema
- följer en temalinje

STRÖVANDE INTERPRETATION

- har flera fenomen och teman i lager
- väljer efter möjligheterna
- utvecklas under ett huvudtema inom en temacirkel

Introducera huvudtemat

Fram till nu har den här handboken handlat om presentationer: kopplingen mellan ett enskilt fenomen och dess tema och besökarnas värld. Att planera för en guidad tur innebär att flera fenomen ska kopplas till varandra, och detta kräver ett huvudtema. Medan ett tema alltid refererar till ett fenomen som kan upplevas på en viss plats, är huvudtemat mer allmänt. Ett huvudtema som hör ihop med ämnet "Vår på flodslätten" kan till exempel vara: "Efter en lång vila kommer livet tillbaka till flodslätten" – om detta verkligen kan upplevas genom signifikanta fenomen på plats.

Skapa en temalinje

En temalinje representerar en linjär struktur. Den räknar upp alla teman som hör ihop med ett enskilt fenomen i en viss ordning i linje med ett huvudtema, till exempel:

Huvudtema: Under flera århundraden har körsbärsproduktion format den här dalens utseende.
1. Byns livslinje var den här allén av körsbärsträd.
2. Den här fruktodlingen har skapat sitt eget klimat.
3. Utan en rå jordstam blir det inga ädla frukter.
4. Under körsbärsträden startar bina nya produktionslinjer.
5. Fruktladan innehåller allt som behövs för att ta hand om skörden under vintern.
6. Tiden lämnade dessa körsbärsträd efter sig.

Alla teman som är länkade till det understrukna fenomenet backas upp av vissa fakta som till exempel kompletteras av stegstenar eller öppna frågor. Ett exempel på systematisk bearbetning av tema 6 hittar du på sida 35.

Inom temalinjen byggs teman på varandra, och höjdpunkterna arrangeras på ett dramaturgiskt sätt. Eftersom naturen inte alltid beter sig som man tänkt sig, är detta ofta lättare i kulturella sammanhang. I naturmiljöer måste fenomen ibland hoppas över om de avviker från temalinjen.

Skapa en temacirkel

Ett sätt att komma bort från den linjära strukturen i en temalinje är att stanna med sina besökare inom ett mycket begränsat område, omgiven av olika fenomen som stöder huvudtemat. Detta kallas för temacirkel. Inom en temacirkel finns det ingen särskild ordning i vilken fenomenen ska upplevas. Ordningen bestäms av de fenomen (till exempel fåglar) som plötsligt dyker upp eller genom samtal med besökarna. För att förbereda sig bör vägledaren bekanta sig med alla omgivande fenomen och ha lämpliga teman i åtanke.

När man rör sig inom en temacirkel kallar man detta även för strövande ("roving") interpretation. Detta anses som den vägledande guidningens skönaste konst. Det kan inte läras ut i en enkel kurs, utan beror främst på vägledarens kunskaper och erfarenhet. Metoden används på fantastiska platser med en föränderlig förbipasserande publik, men inte vid vanliga guidade turer.

Det är frestande att undvika utmaningen att följa en linjär struktur och istället välja den mer toleranta metoden med strövande interpretation. Men vi uppmanar alla vägledare att först lära sig den linjära och planerade processen för att vänja sig vid den direkta interpretationens alla verktyg.

Skapa manuskript med temakort

Ett bra sätt att utveckla och omorganisera guidade turer är att skapa ett tema kort för varje fenomen, till exempel kan ett temakort för tema 6 (s. 26) se ut så här:

HOTAT FRUKTTRÄD

Ämne: Förändrad användning av land

Fakta 1: En gång i tiden sträckte sig fruktodlingarna långt upp på kullen.

- respekt för andras arbete
- beskrivning, historiskt fotografi
- Var slutar fruktträdgården? Hur lätt var det att få tag på frukten?
- didaktisk formation, användning av fotografi.

Fakta 2: Lönner utrotar körsbärsträdet.

- medlidande med körsbärsträdet, förundran inför naturen
- perspektivförändring, analys
- Hur skiljer sig träden från varandra?
- formationen för individuella uppgifter.

Fakta 3: Frukter som växte här, användes också här.

- förstå sammanhanget
- berättelse (barndomsminne)
- Var kommer vår frukt ifrån? Vilka är (för)nackdelarna?
- konferensformation.

Tiden lämnade detta körsbärsträd efter sig.

På raderna bakom varje fakta i mitten av bildkortet listas möjliga meningar, stegstenar, frågor och formationer. Fenomenet anges högst upp och temat längst ned.

Till vänster är marginalen bredare. Om vi nu sätter temakorten som vi valde ut för vår guidade tur i en klämma så att endast temat längst ned är synligt, kan man hitta och följa temalinjen med en enda blick.

Komma ihåg aktiviteter som är länkade till ett enskilt fenomen

Under en guddad tur skulle en vägledare givetvis inte titta på stödanteckningar i ett manus. Som tidigare nämnts är det av yttersta vikt att inte följa en viss aktivitetsordning under enskilda presentationer. Så hur gör man för att komma ihåg alla dessa olika punkter?

De flesta av oss har lättare att komma ihåg bilder och färger än ord och siffror. Det underlättar därför om vi ritar in alla element i en tankekarta (se s. 37). En miniatyrbild av denna karta kan fungera som försättsblad till manuset.

ÖVNING: UTVECKLA EN TANKEKARTA

Vi skriver huvudtemat i ett moln i mitten av ett stort pappersark. De enskilda temana är organiserade så att de kan gå åt valfritt håll från molnet. Inget annat står på pappret. Vi börjar teckna fenomenet och allt vi vill använda eller göra som är relaterat i ljusa färger runt motsvarande teman (till exempel doftande örter, användning av ett verktyg, nyckelord för en legend som vi vill berätta). Ett par dagar före vår guidade tur sätter vi det här bladet någonstans där vi kan titta på det när vi har tid, men ganska ofta. På så sätt blir det lättare att komma ihåg bilderna och deras inbördes relationer under vår tur och vi är inte tvungna att följa dem i en viss ordning, vilket ger oss möjlighet att samtala med våra besökare.

Planera och komma ihåg sekvenser

Genialitet är förmågan att förvandla det komplicerade till det enkla.

Curt Wilhelm Ceram

Praktiska kommentarer

Den här handboken är inriktad på metodiken för att använda interpretation i presentationer och guidade turer. Men alla inlärningsaspekter har även ett organisatoriskt sammanhang, och en del av detta ska vi åtminstone beröra kort på de följande sidorna.

Inför en guidad tur ska man avgöra var och när turen ska äga rum. Guidade turer bör inte hållas direkt efter lunch eftersom koncentrationsnivån då vanligen är mycket låg. Om de anläggningar som man tänker besöka inte alltid är öppna för allmänheten, måste man vara säker på öppettiderna och vid behov göra överenskommelser för att komma in. Inuti byggnader måste man kontrollera vilka säkerhetsföreskrifter som gäller, var toaletterna finns och vem som ska kontaktas vid till exempel en olycka. Generellt ska alla tillstånd inhämtas och alla rutter testas innan en guidad tur annonseras.

Vid annonsering av den guidade turen via tidningar, broschyrer, internet osv. ska en tilltalande rubrik eller slogan och en kortfattad, inspirerande beskrivning med några kommentarer om platsen användas. Den ska ange mötesplatsen samt datum och start- och sluttider. Utomhus är mötesplatsen vanligen en parkeringsplats i anslutning till kollektiva färdmedel. Datum och klockslag ska anpassas efter de kollektiva färdmedlens tidtabeller. Annonsen ska innehålla information om svårighetsnivån och eventuella kläder eller utrustning. Det ska anges tydligt om den guidade turen kommer att genomföras i alla väderförhållanden och vilken utrustning som behövs. Ska man till exempel besöka bergspass, grottor eller kyrkor kan man behöva varma kläder även sommartid. Om en tur alltid leds av samma person, kan hans namn och telefonnummer läggas till i annonsen.

Den guidade turens omfattning och längd ska anpassas så att den inte blir en vandring. Detta är normalt inte ett problem inomhus, men kan bli ett problem i utomhusmiljöer. En guidad tur utomhus ska inte ta mer än två timmar, och avståndet mellan två fenomen ska vara mindre än tio minuter för att besökarna inte ska tappa intresset. Om möjligt ska genvägar planeras in på förhand. Guiden ska regelbundet samla besökarna för att se till att ingen saknas.

En grupp bör högst bestå av ca 15 besökare (beroende på anläggning) vid personlig interpretation, eftersom personliga relationer då kan skapas genom dialog. Ju större gruppen är, desto mindre verkligt deltagande är möjligt. Om det utannonseras att man kan vara en större grupp, är det rimligt att anlita mer än en guide för att hålla kvaliteten på en godtagbar nivå.

Innan guidningen startar ska vägledaren synas vid startpunkten. Detta är särskilt viktigt vid folktäta platser i städer och i vissa museer. Då blir det möjligt att mjukstarta och besökarna känner sig trygga. Samma sak gäller för att ge en översikt över turen och att komma överens om en samlingsplats (eller ändpunkt) som är lätt att hitta om någon tappar bort gruppen. Utöver eventuell nödutrustning (i synnerhet utomhus) bör guiden ha en mobiltelefon med sig om det finns mobiltäckning i området. Kontrollera antal deltagare och, vid vandring i krävande terräng, deras utrustning och eventuella funktionsvariationer.

I början när guiden presenterat sig på ett trevligt och välkomnande sätt kan man hålla en kort presentationsrunda för att få en överblick över besökarna och deras intressen. Guiden ska försöka minnas besökarnas förväntningar och återknyta till dem senare. Starten ska väcka deltagarnas nyfikenhet. Den ska

inte avslöja för mycket, men ändå tydligt visa vad den guidade turen kommer att handla om. Innan gruppen börjar förflytta sig ska guiden gå igenom rutten och nödvändiga hälso- och säkerhetsfrågor samt särskilda utmaningar och regler (till exempel om man får vidröra föremål eller var man kan avvika från stigen). All nödvändig information ska ges på ett seriöst, men positivt och lätt-samt sätt, och får inte ta för lång tid.

Under den guidade turen ska tempot anpassas efter de långsammare gruppmedlemmarna. Enskilda presentationer ska inte ta mer än tio minuter, och tidsramen ska inte utökas om detta inte överenskommits med gruppen. Om man berört viktiga ämnen med några av deltagarna mellan presentationerna, ska guiden återanknyta till dem (eller be dessa deltagare att göra det) vid nästa stopp för att se till att de övriga deltagarna inte känner att de missat något väsentligt. Under turen tycker deltagarna om att ta bilder och är tacksamma när de informeras om speciella föremål eller får tips om de bästa platserna att fotografera från. Att agera fotograf är en av de vanligaste extraroller som en guide får vara beredd på.

Slutet på den guidade turen ska ge en särskild upplevelse med en tydlig slutsats i fråga om huvudtemat som knyter ihop säcken. Man kan återanknyta till det man upplevt och oväntade händelser och tacka besökarna för deras uppmärksamhet och bidrag. Alla dessa moment ska ske på en relativt tyst plats där alla deltagare kan koncentrera sig på varandra och guiden innan gruppen löses upp.

ANVÄNDNING AV LJUDFÖRSTÄRKARE UNDER INTERPRETATIONSAKTIVITETER

Tidigare användes ljudförstärkare endast då guiden och besökarna var sittande och åkte buss, tåg eller båt tillsammans. Även om det är svårt för en guide på en buss att leva upp till alla kvaliteter som en vägledare ska ha, ger vissa turer med flodbåt eller båtar med genomskinlig botten över korallrev mycket goda möjligheter till presentationer. Att överrösta bullret från motorn med hjälp av en högtalare kan då vara mycket klokt.

I vissa anläggningar används stationära eller bärbara högtalare för presentationer. Men det är sällsynt med situationer som kräver högtalare för grupper med ca 15 besökare – och om gruppen är betydligt större (som i till exempel amfiteatrar eller vissa nationalparker) är varken förstahandsupplevelser eller dialoger möjliga. Om antalet deltagare ökar, minskar möjligheterna till interpretation.

I takt med den tekniska utvecklingen blir det möjligt att skapa lösningar där guiden använder en mikrofon medan alla besökare bär mottagare och hörlurar. Det ger gruppmedlemmarna mycket större flexibilitet och det kan vara förnuftigt när många guider arbetar på samma plats (till exempel vid unika sevärdheter med begränsat utrymme), där det är mycket hög ljudvolym (till exempel vid industriarvsplatser) eller där guider förväntas tala tyst (till exempel i kyrkor). Men om till exempel ett trådlöst system används under en guidad tur i en gammal by, kan det vara svårt att samla gruppen eftersom deltagarna promenerar ensamma inom ett område på 50 meter, och på platser där de är omgivna av många andra attraktioner.

Som med all teknisk utrustning ska vägledaren göra en noggrann bedömning om utrustningen verkligen är till hjälp och när priset blir för högt i form av försämrad kvalitet.

Utvärdera en guidad tur

Be en kollega om respons på din guidning

För att förbättra metodiken bakom guidade turer, även om det inte finns någon utbildningsstruktur, rekommenderar vi en form av handledning genom kollegor och efterföljande utvecklingssamtal. Kollegial respons, där guider följer med på varandras turer, är en utomordentlig vinn-vinn-situation eftersom både den guidande och utvärderande delen blir läroprocesser för båda. En handledare kan även fungera som vägledarens öron, lyssna på besökarnas kommentarer under turen. För att lyckas med detta måste vägledaren och handledaren vara förtrogna med utvärderingskriterierna (se s. 36).

Informera om utvärdering

Även om bara en enskild presentation ska utvärderas är det klokt att följa med på hela den guidade turen. Ett skäl är att det då blir lättare att förstå sammanhanget, ett annat är att besökarna vanligen blir mer distraherade av närvaron av en observatör i början. Första delen av turen är därför ofta inte riktigt representativ. Att du tänker gå med under turen ska meddelas i början eftersom det är mycket svårt att ge professionell respons utan att göra anteckningar. I övrigt ska en handledare bete sig som en vanlig besökare. Vägledaren och handledaren ska inte prata med varandra under den guidade turen.

Klok användning av kameror

Videokameror kan vara användbara under utbildning – även om videoutvärdering kan ta lite tid. Generellt ska videokameror inte användas vid guidade turer, eftersom besökare brukar ha svårt att tänka bort dem. Diktafoner med hög inspelningskvalitet kan förbättra varseblivningen och göra det lättare att komma ihåg scener i efterhand. Besökarna måste alltid godkänna inspelningen i förväg.

Dokumentera resultatet av utvärderingen

Syftet med utvärderingen efter turen är att enas om en mindre förbättring som vägledaren ska kunna uppnå under nästföljande guidning. För att göra utvärderingen mer produktiv, kan båda parter skriva ned denna överenskommelse och underteckna den på baksidan av bedömningsbladet. Detta blad ska överlämnas till vägledaren. I annat fall, om detta inte överenskommit, är utvärderingssamtalet konfidentiellt. Det ska hållas i en tyst miljö där guiden först ombeds att redogöra för sina egna iakttagelser. Respons ska främst ges i jag-form (undvik "Du gjorde ..."). Beskriv istället för att bedöma och lyfta fram de positiva aspekterna först. Kritik ska alltid lämnas på ett vänligt, uppskattande och konstruktivt sätt. Vägledaren ska uppmuntras att förbättra sina färdigheter. Interpretation är en konstform och kvalitet kan bedömas på olika sätt.

STEG I KOLLEGIAL UTVÄRDERING AV GUIDNING

1. Hur upplevde du interpretationen?
Vad tyckte du gick riktigt bra?
Vilka områden tycker du skulle kunna bli bättre?
2. Jag tyckte att det var bra att ...
Jag anser att det är möjligt att förbättra ...
3. Vilket tydligt mål har du för nästa guidade tur?

Hur går man tillväga?

Kursen eller modulen för vägledare är en bra utgångspunkt för att stärka bandet mellan en generell, informell publik och en natur- och kulturarvsplats eller en samling natur- och kulturarvsföremål inklusive djurparker eller museer. En 40-timmarskurs är för kort för att ge den erfarenhet som krävs, och många frågor snuddar vi bara vid. Vi rekommenderar därför att guiderna deltar i andra utbildningar. Det finns olika utbildare i olika länder och med olika inriktningar. På den här sidan får du några tips om vad du kan söka efter.

Interpretation

- strövande (roving) interpretation
- kostymerad interpretation
- utvärdering

Kommunikation

- retorik och kommunikationsförmåga
- konfliktlösning
- improvisationsteater

Målgrupper

- barn
- unga
- lokalbefolkning
- personer med funktionsvariationer

Beroende på arbetsfält finns det andra målgrupper som kan vara viktiga i ditt land. Dessutom kräver behovet av lärande för hållbar utveckling särskild uppmärksamhet. Högsolor eller olika studieförbund håller kurser i ämnet. Du behöver ta reda på vad som främjar de fyra kvaliteterna som räknas upp på sidan 10 i den här handboken.

Även om de områden där vägledare normalt arbetar kan täckas av undervisning beror lyckad interpretation i guidesammanhang till stor del på hur öppna vi är för att möta våra besökare och på hur förtrogna vi är med platsen eller anläggningen som vi är ambassadörer för. Att vara förtrogen med platsen handlar inte bara om att lära sig fler fakta utan om att kontinuerligt uppleva den. Vi känner oss inte hemma i vårt vardagsrum för att vi vet mycket om materialet som möblerna är tillverkade av. "Hem" är en idé som inte bara kan beskrivas med fakta. För att en plats eller anläggning ska bli till vårt "hem", måste vi "bo" där. Inom interpretativ guidning är det därför övningar på plats är bästa nyckeln till framgång.

Under flera decennier har konceptet med interpretation om natur- och kulturarv visat sig vara lyckosamt. Men inte ens i våra finaste naturområden, i byar, kulturlandskap eller den sista europeiska vildmarken finns det några garantier för att lyckas. Som vid fiske, jakt eller svamplockning är det oförutsägbara en viktig del av attraktionen.

I slutänden är det resultatet av alla små framgångar och misslyckanden som är det vi kallar för erfarenhet. Det är den som gör oss rika.

Interpretation är en upptäcktsfärd i mänskliga känslor och intellektuell förkovran, och det är svårt att förutse den tidpunkt då vägledaren med självförtroende kan säga: "Nu är vi helt vuxna vår uppgift."

Freeman Tilden

Utveckla och förbättra en presentation

För presentationer på cirka tio minuter innehåller bilagan:

- ett arbetsblad
- ett exempelblad
- ett utvärderingsblad

Man kan arbeta med arbetsbladet enligt nedanstående steg; siffrorna inom parentes anger på vilken sida i handboken som respektive understruken term förklaras:

1. Sökning efter ett intresseväckande fenomen (s. 14 och 15) för ett visst ämne (s. 26).
2. Utveckla ett lämpligt tema för det här fenomenet (s. 18 och 19).
3. Välj tre fakta (s. 18) som hör ihop med fenomenet och som stöder temat och innehåller en djupare mening för dina besökare (s. 18).
4. Tänk igenom vilka stegstenar (s. 14 till 16) som kan användas för att levandegöra dessa fakta.
5. Tänk igenom hur besökarna kan involveras genom öppna frågor (s. 17) och rekvisita (s. 21).
6. Fundera på lämpliga formationer (s. 20) och var fenomenet ger ett spännande avslöjande (s. 17).

Om presentationen är en del av en guidad tur, kan utvärderingsbladet användas i kombination med handledning från kollegor som utgångspunkt för utvärderingen. Du hittar information om detta på sida 29.

Certifieringskursens praktiska examination baseras på utvärderingsbladet. Att fylla i arbetsbladet kan vara mycket användbart när man utvärderar de olika elementen och för att få idéer. Men dialogen med besökarna är nödvändig, listan med fakta på bladet spelar ingen roll, och så länge temat är givet behöver inte alla idéer realiseras.

Många vägledare tycker att det är praktiskt att använda det här arbetsbladet i övningssyfte. Vägledare som föredrar att arbeta på ett mer kreativt sätt ska åtminstone en gång försöka att fylla i rutorna. Vägledare som är mycket välorganiserade ska inte följa sin rutin alltför strikt. Interpretation är en konstform. Att vara alltför strukturerad och lägga till för många bitar kan förstöra det.

Några ord om tankekartor

På sidan 37 finns en bilaga med ett exempel på en tankekarta för att utveckla en visualiserad innehållsförteckning för en guidad tur (se s. 27). Observera att den här tankekartan handlar mer om bilder än om ord, och originalet är en mycket färgstark version. Undvik tankekartor som huvudsakligen består av ord. Den grundläggande tanken med en tankekarta, utöver att organisera informationen, är att grupper av bilder är mycket lättare att komma ihåg än ord. Om du reducerar din tankekarta till nyckelord missar du en viktig del av dess styrka.

Arbetsblad för presentationer i interpretation

Faktaordningen är inte bestämd och stegstenar och öppna frågor behöver inte sparas till slutet. Men det är viktigt att temat alltid står i centrum.

Fenomen	Ämne	Tema (en fullständig mening som innehåller ett universellt koncept)
Temat är "fyren" som du styr mot. Dina fakta stödjer temat och kan upplevas på plats.		
1. Fakta (i en fullständig mening)	Mening (som det väcker...)	Stegstenar
		Öppna frågor
		Formation / Rekvisita
2. Fakta (i en fullständig mening)	Mening (som det väcker...)	Stegstenar
		Öppna frågor
		Formation / Rekvisita
3. Fakta (i en fullständig mening)	Mening (som det väcker...)	Stegstenar
		Öppna frågor
		Formation / Rekvisita

Fenomen på det här exempelbladet är ett gammalt körsbärsträd som förstörs av en stor lönn, eftersom den tidigare fruktodlingen håller på att försvinna i en självsådd skog.

Exempelblad presentation i interpretation

Fenomen	Ämne	Tema (en fullständig mening, vilket i detta fall innehåller ett universellt koncept)			
Hotade fruktträd	Förändrad markanvändning	Under flera århundraden har körsbärsproduktion format den här dalens utseende (universella koncept: förändring, isolering)			
1. Fakta (som en fullständig mening)	Mening (Det väcker...)	Stegstenar	Öppna frågor	Formation / rekvisita	
Förr nådde fruktträdgården högt upp på kullen.	respekt för andras arbete	beskrivning, äldre foto	Var slutar fruktträdgården? Hur lätt var det att samla frukten?	didaktisk formation, använda fotografi	
2. Fakta (som en fullständig mening)	Mening (Det väcker...)	Stegstenar	Öppna frågor	Formation / rekvisita	
Lönnen skuggar och försvagar körsbärsträdet.	medlidande för körsbärsträdet, vördnad för naturen	byte av perspektiv analys	På vilket sätt skiljer träden sig från varandra?	formation för individuella uppgifter	
3. Fakta (som en fullständig mening)	Mening (Det väcker...)	Stegstenar	Öppna frågor	Formation / rekvisita	
Frukt som växte här användes också här.	förståelse för sammanhanget	berättande (barndomsminne)	Var kommer vår frukt ifrån? Vilka är för- och nackdelarna?	konferensformation	

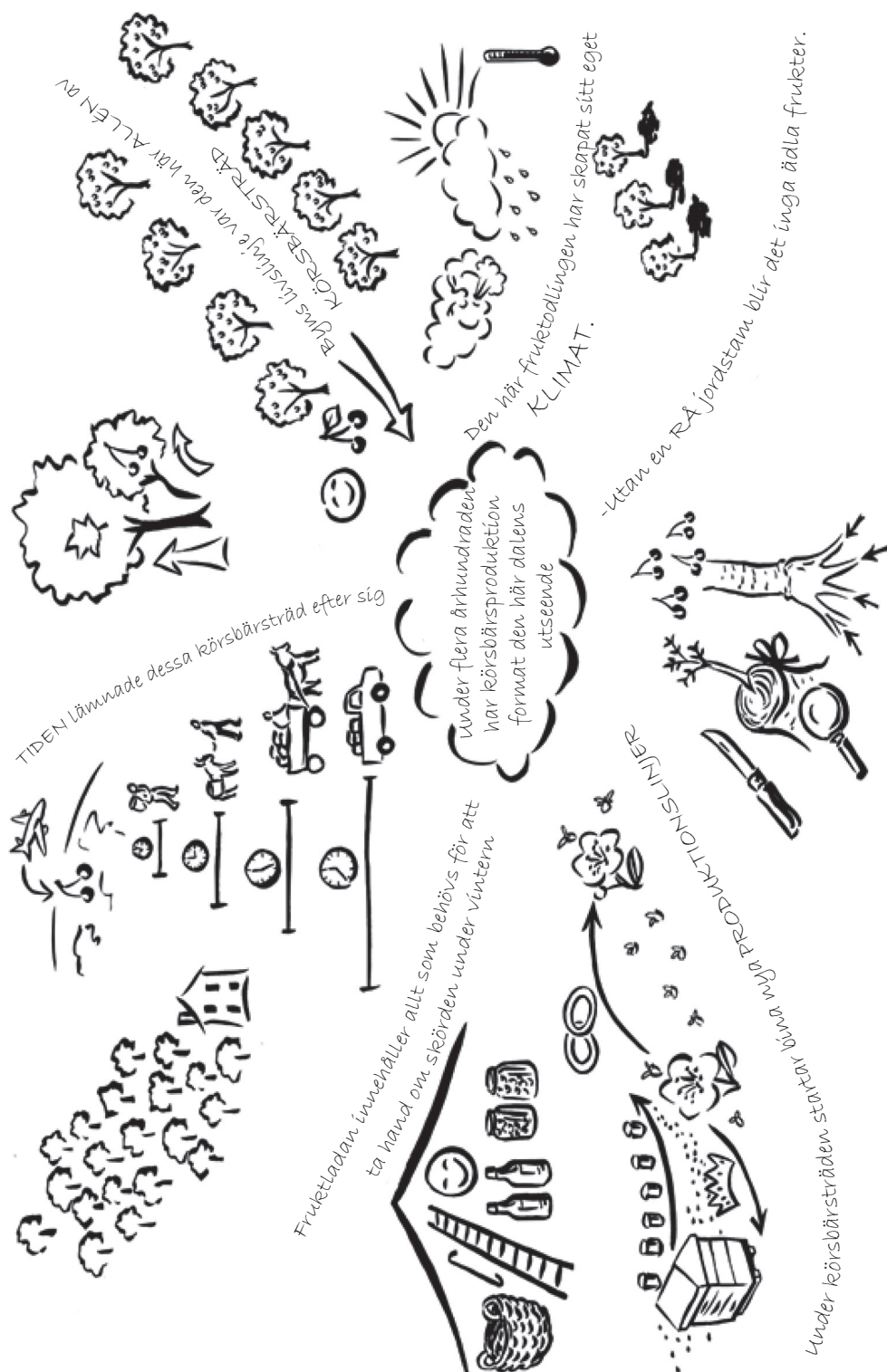
Utvärderingsblad

Utvärderingsbladet är tänkt som ett hjälpmedel för handledning kollegor emellan. Det är inte fråga om betygsättning. Bedömningarna ska vara transparenta och kommentarerna ska vara omtänksamma och entydiga.

1. Guidens insats	0	+	++	+++	Kommentarer
Var guiden entusiastisk?					
Var alla hens anmärkningar begripliga?					
Var guiden trovärdig och var all information korrekt?					
Fick guiden fram sitt budskap på ett övertygande sätt?					
Var guidens talade språk och kroppsspråk genomgående lämpliga?					
2. Uppskattnig av fenomenet					
Fokuserade den guidade turen på fenomenet?					
Betonades fenomenets unika kvaliteter?					
Kunde alla fakta verifieras på plats?					
Var gruppen formerad på ett bra sätt i förhållande till fenomenet?					
Fanns det ett intressant avslöjande?					
3. Involvering av deltagarna					
Var alla deltagare hela tiden fokuserade på guidningen?					
Innehöll presentationen förstahandsupplevelser med fenomenet?					
Uppmuntrades deltagarnas reaktioner, till exempel genom öppna frågor?					
Hade deltagarna möjligheten att berätta om något från sitt vardagsliv?					
Kunde guiden fånga upp bidrag som kom från gruppen?					
4. Att spåra temat					
Fanns där ett tydligt tema?					
Om 'ja', säg det, och hur det skulle kunna ha formulerats.					
Kom guidningen till ämnets kärna?					
Behandlades fakta och mening på ett liknande sätt?					
Användes olika stegstenar?					
Uppmuntrade presentationen uppskattnig av natur- och kulturarv direkt eller indirekt?					

Tankekarta för guidad tur

Det här exemplet på tankekarta illustrerar temalinjen som beskrivs på sida 26. Originalen är mycket färgrikt. Låt bilden stå i fokus och begränsa användningen av ord. Gör kartan så illustrativ som möjligt. Den är bara till för dig.

Nyckeltermmer

Interpretationstriangeln (s. 9 och 11)

En konceptuell modell för interpretation bestående av (1) fenomen, (2) deltagare och (3) vägledare (eller andra typer av media) med ett tema som mittpunkt.

Fenomen (s. 14 och 15)

Något som går att varsebli på plats. Det är viktigt att understryka dess enskilda egenskap – till exempel ett träds eller en byggnads "personlighet" istället för dess arttillhörighet eller byggnadsstil.

Ämne (s. 26)

Det klassificerar fenomenet, till exempel som "ett barrträd" eller som "en renässansbyggnad". Det innehåller inte något beskrivande påstående och ger inte någon mening (se nedan) till det enskilda fenomenet.

Tema (s. 18 och 19)

Detta är den "fyr" du sätter kurs mot. Ett tema är länkat till en mening (se nedan). Det uttrycks i en fullständig mening och tränger in till kärnfrågan, ofta genom att det innehåller ett universellt koncept (se nedan).

Fakta (s. 18)

Ett faktapåstående, till exempel "Uttrar kan röra sig långa sträckor på natten". Fakta ska alltid underbygga signifikansen hos både det autentiska fenomenet och temat.

Mening (s. 18)

Detta handlar om hur ett fenomen kan framkalla en känslomässig reaktion hos besökarna – som fruktan, förundran, nyfikenhet, fascination, sorg och ilska. (Det handlar inte så mycket om det intellektuella sammanhanget.)

Universellt koncept (s. 19)

Ett meningsfullt koncept som slår an värden och delas av nästan alla personer i hela världen såsom familj, vänskap, tragedi, smärta, förändring, omvårdnad, frihet och fångenskap, kärlek och hat, liv och död.

Stegsten (s. 14 till 16)

Ett metodiskt eller retoriskt verktyg som gör det lättare att nå en av hörnstenarna i interpretationstriangeln (se ovan). Ett experiment kan vara en metodisk stegsten, medan en jämförelse kan vara en retorisk.

Öppen fråga (s. 17)

Detta är en fråga med ett oförutsägbart svar, till exempel: "Vilken plats påminner dig den här doften om?" eller "Hur ser den här dalen ut om 50 år?".

Rekvisita (s. 21)

Rekvisita kan användas som hjälpmedel vid interpretationsaktiviteter. Det kan till exempel vara utklädningskostymer, förstoringsglas, kikare, fladdermusdetektorer.

Formation (s. 20)

Hur gruppen formeras på platsen, till exempel på motsatt sida om dig eller i en cirkel. Det är vanligen bäst att du, dina besökare och ditt fenomen bildar en triangel. Byten av formation bidrar till att fenomenet upplevs ur olika perspektiv.

Denna handledning vänder sig till guider som arbetar med att visa natur- och kulturarv i skyddade områden och historiska byggnader, på museer, i zoologiska och botaniska trädgårdar. Guider som brinner för att lyfta fram natur- och kulturarv och vill göra skillnad för framtiden i mötet med sina besökare. Handledningen kan fungera som en hjälp på vägen. Den baseras på praktiska erfarenheter från guider i hela Europa. Materialet kan användas för utbildningar som leder till att man kan bli certifierad guide inom interpretation enligt Interpret Europes standard. De 40 timmarnas utbildning kan antingen genomföras som en fristående kurs eller som en del av en annan längre utbildning. Utbildningen genomförs i många europeiska länder och handledningen har översatts till 14 olika språk.

ISBN 978-3-947745-02-9

Sveriges lantbruksuniversitet
Centrum för naturvägledning CNV